

6. Ілієв І.В. Підвідомчість і підсудність адміністративних спорів по законодавству республіки Болгарії / І.В. Ілієв // Вісник Одеського університету внутрішніх справ. – 2001. – № 2. – С.81-83.
7. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України // Автори-упорядники І.Б. Коліушко, Р.О. Куйбіда. – К.: Факт, 2003. – 146 с.
8. Давтян Л.Г. Гражданское процессуальное право Германии : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.15 / Л.Г. Давтян. – М., 2002. – 46 с.
9. Tatsachlich ubcr Dcutchland II Die Bundscrcrepublik Deutschland Fakten, Datchn, Bilder. lig.v Lc/ LibonInstitut Bertelsmann. Frankfurt aM, 1992, 215 с.
10. Encyclopedia of Public International Law. [Instalment 1(1991)]. P. 128.

УДК 657.6

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Томіна В.Ю.,
здобувач кафедри адміністративного права і процесу
Національна академія внутрішніх справ

У статті проаналізовано навчально-методичну, наукову літературу та норми чинного законодавства з метою визначення поняття та змісту адміністративно-правового регулювання аудиторської діяльності. Наводиться авторське визначення даного поняття. Особливу увагу звернуто на аналіз окремих елементів адміністративно-правового регулювання аудиторської діяльності, зокрема об'єкту та принципів аудиторської діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, аудит, аудиторська діяльність, елементи, законодавство, правові, принципи, об'єкт, організація.

Томіна В.Ю. / ПОНЯТИЕ И СОДЕРЖАНИЕ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ АУДИТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ / Национальная академия внутренних дел, Украина

В статье проанализированы учебно-методическая, научная литература и нормы действующего законодательства с целью определения понятия и содержания административно-правового регулирования аудиторской деятельности. Приводится авторское определение данного понятия. Особое внимание уделено анализу отдельных элементов административно-правового регулирования аудиторской деятельности, в частности объекта и принципов аудиторской деятельности как объекта административно-правового регулирования.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, аудит, аудиторская деятельность, элементы, законодательство, правовые принципы, объект, организация.

Tomina V.Y. / CONCEPT AND CONTENT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF AUDIT ACTIVITY: THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS / National Academy of Internal Affairs of Ukraine

The article analyzes the educational-methodical, scientific literature and the existing laws in order to determine the concept and content of administrative and legal audit regulation.

Based on the analysis found that under the administrative and legal audit regulation should understand the concept of a comprehensive system that includes a system of legal rules governing the purpose and procedure of auditing, system auditing subjects, principles of organization, forms and methods of their work mechanism of audit activity and its subjects and control system and auditor oversight activities and administrative responsibility for violation of the requirements applicable to the audit.

Established that the content of the administrative and legal audit regulation includes a significant number of items which include: the object and purpose of administrative regulation; system of auditing activities; principles of their organization; forms and methods of their activities; mechanism for managing auditing activities; control system and auditor oversight.

Special attention is paid to the analysis of individual elements of administrative and legal audit regulation, including object and principles of auditing activity as the object of administrative regulations.

In this regard, found that despite the fact that the essence of audit activity is business though, that private law, it is also inherent in public aspect.

The principles of auditing activity as the object of administrative and legal regulation include the following: the principle of independence, confidentiality, payment principle, the principle of objectivity.

Key words: administrative and legal regulation, audit, audit activities, elements, law, legal principles to the organization.

Постановка проблеми. Розвиток в Україні ринкових відносин та нових принципів господарювання протягом останніх двох десятиліть призвів до розмаїття інтересів власників засобів виробництва, менеджерів, акціонерів. Для кожного господарюючого суб'єкта як для користувача фінансової звітності об'єктивно важлива точна діагностика фінансового стану підприємства. Саме аудитор покликаний виявити дійсний стан фінансово-господарської діяльності підприємства, визначити подальші перспективи господарювання. Оскільки на результатах аудиторської перевірки базується багато економічних рішень та перетинається безліч інтересів, у всіх державах аудит достатньо жорстко регулюється. Якщо до початку нинішнього тисячоліття в одних країнах цей процес регулювався самою державою, яка вста-

новлювала норми та нормативи аудиту, здійснювала реєстрацію аудиторів та аудиторських фірм і контроль за їхньою діяльністю (Франція), а в інших – громадськими професійними аудиторськими організаціями (США, Великобританія), то на сьогодні, як було встановлено у підрозділі 1.3 даної роботи, практично кожна держава, в якій визнають основні демократичні цінності і поважають права власника, посилила державний нагляд і контроль за аудиторською діяльністю саме в силу її надзвичайної важливості.

Залежно від того, який зміст мають правовідносини у сфері аудиторської діяльності, формується відповідний арсенал адміністративно-правового впливу на свідомість та поведінку їх учасників. Наведене й обумовлює необхідність наукового аналізу літератури щодо визначення по-

няття та змісту адміністративно-правового регулювання аудиторської діяльності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблематики даного дослідження знайшли своє відображення в працях вчених, зокрема: А.І. Берлача, Ф. Ф. Бутинець, Л.Л. Кінашук, О.А. Петрик, Т.В. Філіпенко та ін. Водночас питання щодо визначення поняття адміністративно-правового регулювання аудиторської діяльності розглянуті фрагментарно або в межах широкої адміністративно-правової проблематики.

Мета запропонованої наукової статті полягає в дослідженні наукової, навчально-методичної, довідкової літератури та законодавства щодо визначення поняття та змісту адміністративно-правового регулювання аудиторської діяльності в Україні. Наукова новизна даного дослідження полягає в удосконаленні, по-перше, понятійного апарату, зокрема поняття «адміністративно-правове регулювання аудиторської діяльності», а по-друге, наукових підходів щодо визначення змісту адміністративно-правового регулювання аудиторської діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Аудиторська діяльність потребує присутності державних органів, тому вивчення регулюючого впливу на вказану сферу потребує використання наукових здобутків вітчизняних вчених як у сфері приватного, так і публічного права. Більше того, потреба дослідження регулюючого впливу на аудиторську діяльність пояснюється її публічною значущістю.

Розглядаючи зміст адміністративно-правового регулювання, зауважимо, що досвід розвитку суспільства свідчить про те, що в чистому вигляді моделі ліберального ринку та директивного економіки себе не виправдовують. Серед науковців відсутня позиція щодо визначення поняття «адміністративно-правове регулювання аудиторської діяльності».

У літературі знаходимо лише визначення регулювання аудиторської діяльності, яким, на думку М. Романюка, є сукупність усіх нормативно-правових актів, що встановлюють засади здійснення аудиторської діяльності в Україні [1, с. 90]. Л.П. Кулаковська та Ю.В. Піча розкривають поняття регулювання аудиторської діяльності через повноваження Аудиторської палати України як організації, що діє на засадах самоврядування, та Спілки аудиторів України як громадської організації, що об'єднує сертифікованих аудиторів України [2, с. 89-93]. О.С. Чупрун визначає регулювання аудиторської діяльності через норми законодавства про аудиторську діяльність, а також норми, що носять рекомендаційний характер, на самоврядних засадах із можливістю держави встановлювати правила поведінки в окремих сферах [3, с. 49]. Більш детальне визначення знаходимо у російського вченого Н.О. Сінельнікової, яка аналізує поняття державного регулювання аудиторської діяльності і доходить висновку, що ним є економічний і правовий вплив держави на здійснення аудиторської діяльності, її ліцензування шляхом встановлення загальних правил, вимог та відповідальності за їх порушення [4, с. 88-89].

Власне, з усвідомленням змісту понять «регулювання» чи «правове регулювання» проблем не виникає, оскільки традиційне сприйняття регулювання як впорядкування чого-небудь із підкоренням відповідним правилам, певній системі дозволяє дійти висновку, що правове регулювання будь-яких відносин чи діяльності здійснюється через сукупність нормативних актів. Тим більше що поняття «правове регулювання» надзвичайно детально аналізувалось і розроблялось ще в радянські часи, отже, усталеною у вітчизняній доктрині права є позиція, що регулювання – це частина управління, оскільки визначається як здійснюваний усією системою юридичних засобів вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, а правове регулювання, як його визначає С.С. Алексєєв, є здійснюваний за допомогою права та всієї сукупності правових

засобів юридичний вплив на суспільні відносини, в число яких входить і створення актів індивідуально-правового характеру [5, с. 77].

На думку О.Ф. Скакун, особливими ознаками правового регулювання є те, що воно: 1) є різновидом соціального регулювання; 2) дозволяє відносинам між суб'єктами набувати певної правової форми, яка має державно-владний характер, тобто в юридичних нормах держава вказує міру можливої та належної поведінки; 3) має конкретний характер, тому завжди пов'язане з реальними відносинами; 4) має цілеспрямований характер, тобто спрямоване на задоволення законних інтересів суб'єктів права; 5) здійснюється за допомогою правових засобів, які забезпечують його ефективність; 6) гарантує доведення норм права до їх виконання [6, с. 307-308].

У сучасних умовах важливого значення набуває проблема адміністративно-правового регулювання будь-якої діяльності, зміст якої становлять владно-управлінські відносини. Таким чином, поняття «адміністративно-правове регулювання» має свої особливості.

Останнім часом низка вітчизняних науковців займаються вивченням таких питань адміністративного права, які пов'язані з діяльністю органів виконавчої влади (О.М. Буханевич, Л.М. Дудник, Ю.Я. Касараба, В.К. Колпаков, О.О. Кузьменко, Ю.В. Корнєєв, М.В. Удод, Г.О. Шлома та інші). Так, на думку В.К. Колпакова, відносини, що становлять предмет адміністративного права, виникають тільки в результаті державно-управлінської (владної) діяльності, в них обов'язково бере участь виконавчо-розпорядчий орган держави [7, с. 342].

Однак правова форма та зміст категорії «адміністративно-правове регулювання» застосовується не тільки до діяльності всіх органів, які здатні ухвалювати владно-управлінські рішення (органи законодавчої, виконавчої та судової влади, а також інші державні органи [8, с. 77]), а й до тих установ, які цими органами уповноважуються на вжиття управлінських заходів. У цьому сенсі досить прогресивною і правильною щодо змісту адміністративно-правового регулювання є позиція В.Б. Авер'янова, який вважає за необхідне відходити від домінування «управлінської» складової предмета адміністративного права і визначити не менш важливою так звану публічно-сервісну складову [9, с. 8].

Отже, поняття адміністративно-правового регулювання охоплює системно правовий статус зазначених органів та установ, їх структуру і принципи організації та діяльності, компетенцію та відповідальність цих органів та їх посадових осіб. Зазначені питання набувають правового значення з моменту ухвалення правових норм відповідного рівня і можуть варіюватись в їх комплексності залежно від місця цих органів та установ у системі органів влади й управління та їх компетенції. Одним із найважливіших сегментів адміністративно-правового регулювання будь-яких суспільних відносин є регламентація контролю і нагляду за ними, оскільки через них досягається основна мета регулювання цих суспільних відносин – забезпечення їх ефективності.

М.Ю. Яковчук, надаючи визначення адміністративно-правового регулювання, називає його особливою формою управлінської діяльності, здійснюваної уповноваженими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та саморегулюючими інституціями, владні повноваження яких спрямовані на реалізацію певних суспільних відносин, заснованих на обов'язковій або добровільній основі [10, с. 9].

Таким чином, цілком природно, що зміст поняття «адміністративно-правове регулювання аудиторської діяльності» повинен визначатися через такі притаманні йому ознаки, на основі яких у ньому узагальнюватимуться і виділятимуться предмети класу «аудиторська діяльність». З цієї точки зору, йдеться про:

– нормативні вимоги, що висуваються до аудиторської діяльності та суб'єктів, які її здійснюють (тобто нормативні акти);

– суб'єктів аудиторської діяльності, а також принципи їх організації, форми і методи їхньої діяльності;

– механізм управління аудиторською діяльністю та її суб'єктами;

– систему контролю і нагляду за суспільними відносинами, що складаються у сфері аудиторської діяльності;

– адміністративну відповідальність за порушення вимог, що висуваються до аудиторської діяльності.

Таким чином, адміністративно-правове регулювання аудиторської діяльності є комплексним системним поняттям, що охоплює систему правових норм, що регламентують мету і порядок аудиторської діяльності, систему суб'єктів аудиторської діяльності, принципи їх організації, форми і методи їхньої діяльності, механізм управління аудиторською діяльністю та її суб'єктами, а також систему контролю і нагляду за аудиторською діяльністю і заходи адміністративної відповідальності за порушення вимог, що висуваються до аудиторської діяльності.

Виходячи з наведеного, враховуючи сучасні тенденції адміністративно-правового регулювання, покладаючи в основу суб'єктний склад такого регулювання, доцільно поділити його на такі види: 1) адміністративно-правове регулювання, що здійснюється державними органами, до компетенції яких входить виконання відповідних функцій регулювання аудиторської діяльності (як у Росії); 2) регулювання з боку саморегулювальних організацій, яким держава може передавати частину своїх повноважень щодо регулювання ринку аудиторської діяльності уповноваженим нею (державною) організаціям чи учасникам цього ринку (як у США) або які створюються на основі домовленості аудиторських компаній та отримують від останніх повноваження щодо регулювання (як в Україні); 3) громадське регулювання чи регулювання через громадську думку (в чистому вигляді не існує, але має доволі важливе значення для здійснення реформ).

Заслуговує на увагу й коротка характеристика об'єкта адміністративно-правового регулювання аудиторської діяльності, а саме аудиторська діяльність за своїм змістом є складним правовим утворенням. У даному контексті варто наголосити на тому, що, незважаючи на те що сутність аудиторської діяльності є підприємницькою, тобто приватноправовою, їй притаманний ще й публічний аспект.

У цьому контексті доволі важливою, на наш погляд, видається позиція Конституційного Суду РФ, висловлена в Постанові від 1 квітня 2003 року № 4-П [11]. У ній, зокрема, зазначається, що вибір аудиторської організації та оплата послуг, що нею надаються, здійснюється на комерційній основі в межах цивільно-правового договору, тобто опосередковується приватноправовою формою, однак за своїми цілями, призначенням та функціями обов'язковий аудит проводиться в інтересах невизначеного кола осіб і держави, тобто в суспільних інтересах.

Далі Конституційний Суд РФ визначає, що юридична особа, яка здійснює обов'язковий аудит, діє як корпорація приватного права, тобто в межах підприємницької діяльності. Разом із тим така юридична особа має особливий статус: вона створюється спеціально та винятково для здійснення аудиторської діяльності, не може займатися будь-якою іншою підприємницькою діяльністю та, здійснюючи обов'язковий аудит, по суті, виконує публічну функцію, оскільки в основі такого процесу лежить не приватний, а публічний інтерес.

Звичайно, можна сперечатися з цим рішенням, оскільки в ньому містяться певні суперечності: публічний інтерес має ревізія як форма державного фінансового контролю, аудит же є суто комерційною діяльністю. Однак очевидно, що цим рішенням орган конституційної юрисдикції Росії закріпив визнання й такої ознаки аудиторської діяльності, як публічність, хоча й у непрямому виді.

Зазначене дозволяє дійти висновку, що аудиторській діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання притаманний комплексний характер, що поєднує в собі публічно-правові та приватноправові якості (власне, як і страхова, біржова, банківська діяльність тощо).

Для аудиторської діяльності як об'єкта адміністративно-правового регулювання властиві певні принципи.

Найбільш важливими принципами аудиторської діяльності, які повинні бути забезпечені в межах адміністративно-правового регулювання цієї діяльності і від дотримання яких залежить авторитет фахівця-аудитора, його професійна придатність виконувати найскладніші завдання, є ті, які обґрунтовують аудиторську діяльність у цілому, та ті, що встановлюють основи професійної етичної діяльності аудиторів. Йдеться, зокрема, про такі принципи.

Принцип незалежності, який полягає в тому, щоб в аудитора при формуванні його думки була відсутня фінансова, майнова, родинна або будь-яка інша зацікавленість у справах економічного суб'єкта, що перевіряється, а також будь-яка інша залежність від третіх осіб. При цьому в Кодексі професійної етики аудиторів України, затвердженому рішенням Аудиторської палати України від 18 грудня 1998 року № 73 [12] (далі – Кодекс етики аудиторів) зазначено, що при виконанні завдання зі складання будь-яких видів звітності аудитори мають бути незалежними як реально, так і формально.

Цьому принципу необхідно приділити більш детальну увагу, оскільки він прямо впливає на визначення ознак аудиторської діяльності, які відрізняють її від інших видів і форм фінансового контролю, а також на механізм її адміністративно-правового регулювання.

Нормативно цей принцип впливає зі змісту ч. 2 ст. 3, п. 1 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про аудиторську діяльність», в яких прямо вказується на незалежну діяльність аудитора та, зокрема, принцип незалежності аудитора. Крім того, у ст. 20 цього Закону передбачені випадки, за яких аудит здійснюватись не може. Причиною заборони на проведення аудиту в певних ситуаціях є те, що їм властива фактична або формальна недостатність незалежності аудиторів. Ця ситуація може привести користувачів аудиторських послуг до висновку про порушення незалежності проведеної аудиторської перевірки.

У Директиві 2006/43/ЄС використовується такий термін, як «загроза незалежності аудитора». При цьому встановлено, що в разі виникнення потреби в забезпеченні незалежності аудитора або аудиторської фірми, рішення щодо того, чи повинен аудитор або аудиторська фірма відмовитись чи утриматись від аудиторського завдання, що стосується їхніх клієнтів з аудиту, ухвалюється державою-членом, а не аудитором чи аудиторською фірмою. Цим самим, на наше переконання, знову ж таки підтверджується значуща суспільна роль аудитора й аудиторської фірми, що обґрунтовує, зокрема, висновок про визначення і закріплення принципу незалежності аудитора в законодавстві нашої держави.

Отже, на незалежність аудитора можуть вплинути фінансові взаємовідносини з клієнтом, що приведе стороннього спостерігача до висновку про те, що незалежність аудитора втрачена. Подібні взаємовідносини можуть мати місце в цілому ряді випадків, наприклад: при безпосередній фінансовій зацікавленості в справах клієнта; через непряму фінансову зацікавленість у клієнті; через позики, видані клієнту або отримані від клієнта чи від якоїсь посадової особи, яка представляє інтереси акціонерів, що мають контрольний пакет акцій клієнта; при існуванні фінансової зацікавленості в спільному підприємстві з клієнтом або службовцем клієнта; при існуванні фінансової зацікавленості в особі, яка не є клієнтом, але є інвестором клієнта або одержує інвестиції від клієнта [12].

Принцип конфіденційності виявляється в тому, що аудитори та аудиторські фірми зобов'язані зберігати в та-

емниці інформацію, отриману в ході надання професійних послуг без обмеження в часі. У Директиві 2006/43/ЄС наголошено на важливості того, щоб аудитори та аудиторські фірми поважали приватність своїх клієнтів, що означає, що до них мають застосовуватися суворі правила дотримання конфіденційності та професійної таємниці.

В Україні нормативно цей принцип виражений у ст. 19 Закону України «Про аудиторську діяльність» через визначення обов'язку аудиторів та аудиторських фірм зберігати в таємниці інформацію, отриману при проведенні аудиту та виконанні інших аудиторських послуг, не розголошувати відомості, що становлять предмет комерційної таємниці, і не використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб.

На думку Н.О. Сінельникової, принцип конфіденційності поширюється й на орган виконавчої влади, що здійснює державне регулювання аудиторської діяльності [4, с. 44] (у Росії таким є Міністерство фінансів РФ).

Принцип конфіденційності, очевидно, має дотримуватись неухильно, незважаючи на те, що розголошення чи розповсюдження інформації про економічний суб'єкт не спричиняє йому, на думку аудитора, матеріальної чи іншої шкоди. Водночас нині немає єдиної позиції щодо тлумачення даного принципу.

На наш погляд, аналіз наведених принципів незалежності та конфіденційності дозволяє стверджувати й наявність ще одного об'єктивно притаманного аудиторській діяльності принципу – принципу платності, тобто надання аудитором своїх послуг тільки на платній основі. Його розгляд серед принципів аудиторської діяльності обумовлюється ще й тим, що ця діяльність є підприємницькою.

Принцип об'єктивності забезпечується впевненістю аудитора у відсутності упередженості, залежних обставин

у відносинах з клієнтом при складенні аудиторського висновку. Як наголошує Н.О. Сінельникова, при формуванні своїх висновків та оцінки достовірності бухгалтерської звітності економічного суб'єкта аудитор повинен виходити тільки з аудиторських доказів [4, с. 44]. При цьому він завжди зобов'язаний демонструвати свою об'єктивність, професіоналізм і неупередженість суджень.

Із зазначеного принципу випливають принцип чесності, який полягає в обов'язковій прихильності аудитора до професійного обов'язку, а також наслідуванні загальних принципів моралі, та принцип добросовісності, який обґрунтовує обов'язкове надання аудитором професійних послуг з ретельністю, увагою, оперативністю та належним використанням своїх здібностей.

Висновки. На підставі проведеного аналізу встановлено, що під адміністративно-правовим регулюванням аудиторської діяльності слід розуміти комплексне системне поняття, що охоплює систему правових норм, які регламентують мету і порядок аудиторської діяльності, систему суб'єктів аудиторської діяльності, принципи їх організації, форми і методи їх діяльності, механізм управління аудиторською діяльністю та її суб'єктами, а також систему контролю і нагляду за аудиторською діяльністю і заходи адміністративної відповідальності за порушення вимог, що висуваються до аудиторської діяльності.

Встановлено, що зміст адміністративно-правового регулювання аудиторської діяльності включає в себе значну кількість елементів, до яких віднесено: об'єкт та мету адміністративно-правового регулювання; систему суб'єктів аудиторської діяльності; принципи їх організації; форми і методи їх діяльності; механізм управління аудиторською діяльністю; систему контролю і нагляду за аудиторською діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Романюк М. Сфера аудиту і його вплив на ринкові перетворення в Україні / М.Романюк // Теорія і практика незалежного аудиту в Україні: Зб. тез і текстів виступів на Всеукр. наук.-практ. конф. – К., 2001. – С. 89-93.
2. Кулаковська Л.П. Основи аудиту: Навчальний посібник / Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. – К.: Каравелла; Львів: Новий Світ-2000, 2002. – 504 с.
3. Чупрун О.С. Поняття регулювання аудиторської діяльності в Україні / О.С. Чупрун // Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наук. праць. – Вип. 348: Правознавство. – Чернівці: Рута, 2006. – 124 с. – С. 45-49.
4. Синельникова Н.А. Государственное регулирование аудиторской деятельности: Дисс. ... канд. юрид. наук. 12.00.14 / Синельникова, Наталья Александровна. – Саратов, 2004. – 152 с.
5. Алексеев С.С. Государство и право. Начальный курс / С.С. Алексеев. – М.: Юрид. лит., 1996. – 192 с.
6. Скаун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): [учебник] / О.Ф. Скаун. – Харьков: Эспада, 2005. – 840 с.
7. Колпаков В.К. Административное право Украины: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 752 с.
8. Авер'янов В.Б. Поняття державного управління у широкому та вузькому розумінні / Адміністративне право України: Підруч.: у 2 т.: Т. 1 / В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, Д.М. Лук'янець та ін. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 592 с. – С. 74-78.
9. Авер'янов В.Б. Предмет адміністративного права: «управлінська» і «публічно-сервісна» складові / В.Б. Авер'янов // Адвокат. – 2004. – № 8. – С. 7-11.
10. Яковчук М.Ю. Адміністративно-правове регулювання страхової діяльності в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / М.Ю. Яковчук. – Ірпінь, 2009. – 20 с.
11. Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 1 апреля 2003 года № 4-П // Вестник Конституционного Суда Российской Федерации. – 2003. – № 3.
12. Кодекс професійної етики аудиторів України, затверджений рішенням Аудиторської палати України від 18 грудня 1998 року № 73, з коментарями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.teraudit.com.ua/study/audit_kodeks.php.